

Піндосова Т.С.

викладач,

Херсонська державна морська академія

КАТЕГОРІЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Спрямованість сучасної лінгвістики на дослідження тексту з використанням комунікативного та лінгвoseміотичного підходів зумовлює зацікавленість питанням інтертекстуальності. Вона обумовлена тим, що одним із основних сучасних напрямків лінгвістичних досліджень є комплексний аналіз тексту на всіх рівнях його структурно-семантичної організації та функціонування. Той факт, що проблема інтертекстуальності не перестає привертати увагу лінгвістів, підтверджує її актуальність й пояснюється, головним чином, складністю цієї теорії. У сучасній лінгвістиці інтертекстуальність розуміють як текстову категорію і досліджують переважно з погляду засобів її реалізації у конкретних текстах.

Метою дослідження є визначення форм та маркерів категорії інтертекстуальності у сучасній лінгвістиці.

У сучасній лінгвістиці інтертекстуальність розглядають як текстову категорію (Р. Богранд, О. Веселовський, О.П. Воробйова, У. Дресслер, О. Потебня), як передумову текстовості (Р. Богранд, В. Дресслер, Ю.М. Лотман, В.А. Лукін) та аналізують з точки зору засобів її реалізації в конкретних текстах (О.Ю. Абрамова, Л.Г. Бабенко, С.Т. Золян, Л.Ф. Омельченко, П. Фатсева). До проблеми

множинних зв'язків тексту з іншими текстами зверталися І.В. Арнольд, М. Бахтін, А. Беннет, І.В. Бігенська, Р. Богранд, В. Виноградов, Ж. Дерріда, У. Еко, І.П. Гльїн, Н.А. Куліна, К. Леві-Стросс, Е.В. Михайлова, М. Ріффатер, О. Розеншток-Хюсі, С. Фіш, М. Фуко і Р. Якобсон.

Перша проблема, що виникає при дослідженні інтертекстуальності, пов'язана з визначенням цієї категорії. У сучасній лінгвістиці доки ще немає достатньої кількості дослідників, щоб виявити конкретні форми інтертекстуальності – номінувати й класифікувати їх. Дослідник Вільям Ірвін пише, що цей термін набув майже такої ж кількості значень, скільки є осіб, що його використовують, починаючи з тих, хто залишився вірним первісному значенню цього терміна, і завершуючи тими, хто просто використовує його як модний спосіб говорити про усталені в лінгвістиці терміни.

Формування лінгвістичної теорії інтертекстуальності почалося в рамках постструктуралізму з введенням терміну інтертекстуальність в роботі Ю. Крістєвої «Бахтін, слово, діалог і роман» (1967). Дослідниця зробила спробу синтезувати структуралістську семіотику Фердінанда де Сосюра – його вчення, як знаки набувають свого значення всередині структури тексту, – з діалогізацією М.М. Бахтіна – з його дослідженням багатозначності значень, чи «гетероглосій» у кожному художньому тексті і слові [2, с. 47-54].

Основна ідея теорії Ю.Крістєвої зводиться до того, що текст, у процесі інтертекстуалізації, сам постійно абсорбується й трансформується, створюється й переосмислюється. Тому цей процес є гарантією відкритості тексту. В результаті інтертекстуальність зводиться до парадигми відкритого й полівалентного тексту, і подібне розуміння феномена тексту стає важливим для нового й радикально інтертекстуального способу оповідання.

Основи лінгвістичних досліджень інтертекстуальності були також закладені працями Р. Барта (постструктуралістська школа) та М. Ріффатера і Дж. Калера (семіотична школа); надалі ж, у рецепції наступних дослідників, набули розмаїття. Існують, наприклад, різні класифікації елементів та рівнів явища інтертекстуальності; є певна термінологічна невизначеність щодо понять, пов'язаних із текстом, інтертекстом тощо.

Михайло Бахтін у своїй праці «Проблема змісту, матеріалу і форми в словесній художній творчості» (1924), описуючи діалектику

існування літератури, зазначав, що окрім даної художнику дійсності він також має справу з попередньою і сучасною йому літературою, з якою він перебуває в постійному «діалозі», який слід розуміти як боротьбу письма з існуючими літературними формами.

Для лінгвістичного дослідження, на думку науковців, найважливішим є: мовні форми присутності тексту в тексті; семантичні, текстотвірні функції інтертексту, а також участь у процесі кодування та декодування тексту. Літературознавчі дослідження мають в основі лінгвістичні дані. Тому праці, направлені на вирішення літературознавчих проблем (Н.А. Кузьміної, Н.А. Фатєєвої, Ю.А. Башкатової) містять цінні лінгвістичні дані.

В області лінгвістичних досліджень інтертекстуальності найбільш дослідженим є питання форм інтертекстуальних включень в новий текст. В рамках лінгвістики інтертекст постає як присутність в тексті елементів іншого тексту. Форма інтертексту визначається на рівні різновидів: а) маркерів включень (лапки, шрифт, прізвище автора); типу включення (цитата, алюзія, ремінісценція); б) відношень нового тексту та джерела інтертексту (претексту) (інтертекстуальність, паратекстуальність, метатекстуальність).

Зустрічаються різні термінологічні системи інтертекстуальності та розроблено різні класифікації форм інтертекстуальності. Критерієм класифікації стає характер зв'язку з претекстом (відношення різних текстів, відношення елементів одного тексту), ступінь зміни вихідного тексту (дослівне/недослівне повторення), об'єм та синтаксична належність інтертекстуального елемента (алюзії, наприклад, часто представлені власними назвами) [1, с. 4].

Найбільш розробленою уявляється система форм інтертекстуальності тексту Н.А. Фатєєвої. Нею виділено наступні форми: власне інтертекстуальність (цитати, алюзії), (паратекстуальність – відношення тексту до свого заголовка, епіграфа, післямови, метатекстуальність – переказ чи посилання на претекст, гіпертекстуальність – висміювання чи пародіювання одним текстом іншого, архітекстуальність – жанровий зв'язок текстів, інші моделі і випадки інтертекстуальності – інтертекстуальні тропи та стилістичні фігури. Схожа класифікація форм інтертекстуальності була запропонована раніше Ж. Женеттом, п'ять перших позицій якої збігаються з попередньою класифікацією.

Український лінгвіст В.Г. Байков розглядає як один із типів інтертекстуальності не тільки пародію, цитацию, стилізацію,

трансформацію оповідей, а й переклад, на існуванні значної кількості синонімічних термінів на позначення інтраактуальності, таких як ремінісценція і прецедентні тексти [3, с. 5], а також введені А.Вербицькою у лінгвістичний вжиток поняття метатекст, текст в тексті, і текст про текст [4, с. 195-198].

Цікаву лінгвістичну класифікацію інтертексту пропонує Н.С. Олизько. Це класифікація способів включення інтертексту (експліцитно-маркований, експліцитно-немаркований, імпліцитний і асоціативний) і класифікація типів включень. Вивчаючи типи включень, дослідник розширює класифікацію Г.Г. Слишкіна (згадка, цитата, квазіцитата, алюзія, продовження) і вводить в неї текстову ремінісценцію-дайджест (термін С.Н. Плотниковой) або центонний текст (термін Н.А. Фатєвої). Цінність цієї класифікації полягає в приділенні уваги мовній формі включень і їх когнітивної формі. Так, вчений розглядає ремінісценції-дайджести як когнітивні структури, сформовані на основі прецедентних феноменів, при втраті власних назв і спрощенні синтаксичних структур.

Цікава класифікація, запропонована Л. Женні. У ній докладно описуються види збереження та зміни мовної форми джерела, в тому числі і текстової: параномазія (ремінісценція, яка зберігає мовний ряд джерела); еліпсис (усічене відтворення джерела); ампліфікація (подальше виведення з віртуально присутніх в джерелі значень); гіпербола (трансформація сенсу джерела шляхом переведення до найвищого ступеня якості); «inversion» (даний інтертекстуальний хід змінює порядок і ціннісний ранг елементів джерела, наприклад, під час пародіювання, і, нарешті, перенесення семантичної схеми джерела в інший контекст [1, с. 4]).

Класифікації форм включень стали першим серйозним внеском у розробку власне лінгвістичного підходу до інтертекстуальності. Інтертекст більше не розглядається тільки як свідчення творчого діалогу авторів (літературознавчий підхід) або як відображення безмежного текстового простору (філософський постструктуралістський погляд). Інтертекст став лінгвістичною одиницею, що виражає присутність частини одного тексту в іншому. У той же час, класифікації включень стали передумовою до створення інтертекстуального аналізу тексту.

Як показує огляд сучасних літературознавчих та лінгвістичних досліджень, мовне явище інтертекстуальності вивчається з різних позицій. У літературознавстві воно досліджено повніше. Вихідним

положенням лінгвістичного аналізу стає розуміння інтертексту як мовної форми присутності тексту в тексті. Сучасні лінгвістичні дослідження інтертекстуальності пов'язані з класифікацією форм інтертекстуальних включень, характеру відносин між текстами, маркерів інтертекстуальності, а також з вивченням участі інтертексту в процесі декодування тексту. Дослідження форм інтертексту надають цінні відомості для лінгвістичного інтертекстуального аналізу.

Список використаних джерел:

1. Аксенова Н.С. Интертекстуальность в литературоведении и лингвистике: проблема выбора подхода // Вестник МГОУ. – 2013. – № 1. – С. 2-8.
2. Ахманова О.С., Гюббенет И.В. Вертикальный контекст как филологическая проблема // Вопросы Языкознания. – М.: МГУ, 1977. – № 3. – С. 47-54.
3. Словник іноземних слів / [уклад. Л.О. Пуустовіт, О.І. Скопненко, Г.М. Сюта, Г.В. Цимбалюк]. – Київ: Довіра, 2000. – 1016 с.
4. Туровская М. Три жизни «Чайки по имени Джонатан Ливингстон» // Иностранная литература. – 1974. – № 3. – С. 195-198.

Ревак Н.Г.

старший викладач;

Чернох Н.Б.

студентка,

Львівський національний університет імені Івана Франка

НАПИС ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД КОМУНІКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ НАПИСІВ ПОМПЕЙ)

Виверження Везувію у 79 р. н.е., мало катастрофічні наслідки для мешканців Помпей. Але за іронією долі цій події, яка спричинила загибель багатьох тисяч людей, дуже вдячні дослідники античності, оскільки поховане під шаром попелу і лави місто стало своєрідною «машиною часу», яка дає уяву про буденне життя провінційного римського міста. При цьому йдеться не лише про добре збережені